

Timișoara mea

- Grădinile mor și ele uneori -

Julia Henriette Kakucs

Se spune că toamna Timișoara este deosebit de frumoasă. Aș dori să mă plimb cu tine odată prin ea, lăsând aurul frunzelor să binecuvânteze clipa noastră comună. După o vară fierbinte și uscată, coroanele copacilor își însușesc culorile curcubeului. De-a lungul râului poți să traversezi ceasuri întregi parcurile, începându-ți plimbarea în Iosefin și terminând-o în Fabric. Ele îți vor dărua un refugiu, ocrotindu-te de gălăgia și praful străzii.

Și grădina casei noastre mă ocrotea, oferindu-mi, în toamnă, și fructele mult dorite. Nucul bătea, la cea mai mică adiere, la fereastra mea, aflată la etajului întâi al clădirii. Trebuia doar să-mi întind mâna, pentru a elibera aceste mici minuni din coaja lor verde și zemoasă. Degetele îmi rămâneau colorate zile întregi, amintindu-mi de savoarea trăită. Vraja mare era însă răspândită de părul ascuns în colțul cel mai îndepărtat al grădinii. Înconjurat de tufișurile de mure, se înălța, și la sfârșitul verii deseori, spre un cer de un albastru strălucitor. Departe, mult prea departe pentru mine, sus de tot, se legănau perele uriașe, zemoase și aurii. Mă simțeam la picioarele copacului minusculă și plină de admirație. Ca un drumeț ajuns în fața unei catedrale. Uniți prin proporțiile neglijabile ale dimensiunii noastre, mă contopeam cu furnicile de la rădăcina acestui templu. Ore întregi zgârâiam, în pământul uscat de arșița soarelui, drumuri, făceam poduri din crenguțe și fire de pai, ridicam obstacole, fiind mereu uimită de soluțiile rapide găsite prin metoda "choose and find". Nu aveam de unde bănuia că, în acel loc, doar puțin mai adânc, se afla îngropată cutia cu bijuterii a bunicii mele, care, în urma deselor exproprieri, își pierduse încrederea în această lume.

Prima dată ne-a fost luată casa în urma Decretului-lege promulgat la 8 august 1940 de regimul Antonescu, decret consacrat noului statut juridic al evreilor din România. În timpul războiului, părinții mei au fost dați afară din proprietatea lor și au fost mutați undeva într-o periferie a Timișoarei, locuind în acei ani într-o fostă cocină de porci. Mama mea a refuzat o viață întreagă să vorbească despre aceasta. Rușinea este un sentiment ce ne face să suferim timp îndelungat și după ce motivele ce au declanșat-

o au încetat să existe. O singură dată mi-a amintit, doar fugitiv, că după război s-a reîntâlnit cu proprietarul casei cu pricina pe stradă. L-a luat în curte arătându-i căminul ei. Aceasta a fost mica ei răzbunare pentru umilințele trăite.

Tatăl meu a fost obligat între anii 1940 și 1944 să depună muncă forțată în diferite locuri din țară. Proprietarul unui magazin de muzică - aflând că tata va fi dus la muncă forțată - i-a dăruit o chitară. Pe drum, stând pe platforma din spate a trenului, a pierdut-o. Cel puțin așa mi-a povestit el. Cred, însă, că realitatea a cerut-o, ca tribut.

Fotografiile rămase în albumul familiei sunt mărturii din Pâncota (1942), Lipova (1943) și Sanovița-Lucareț (1944). Nu posed fotografii făcute în tabăra de muncă din Oltenia sau din timpul muncilor efectuate în Timișoara. Din puținele lui relatări știu, însă, că unii săteni din Lucareț veneau la gardul taberei, aducând mâncare. Învățătorul îi ținea la curent cu știrile. Tot el a fost acela care, ascultând în august 1944 radioul, a venit la ei în fugă, strigând: „Sunteți liberi! Sunteți liberi!”

*

Nu pot să cred! Uită-te și tu! Două pagini îngălbenite de timp, găsite ieri de mine în timp ce răsfoiam hârtiile tatălui meu. El s-a retras în anul 2009, cu zâmbetul blând, cu sufletul plin de iubire. Nu a cunoscut ura și nu a dorit să mi-o inoculeze. M-a ferit de ororile războiului trăit de el, de familia noastră, de cea a prietenilor ... Mi-a povestit, cu greu, și doar după ce-l agasam cu întrebări, mici crâmpeie de lumină, de situații suprarrealiste, pe care el și tovarășii lui le trecuseră cu bine, în vremurile în care cuvântul „bine” însemna, de multe ori, încă o zi supraviețuită.

Acum însă hârtiile îmi dezvăluie amănunte, detalii, cu precizia cercetătorului istoric. Michael Berger și Alfred Rohrlach au scris, în cadrul proiectului „Juden und Militär in Deutschland”, organizat de Deutsch-israelische Gesellschaft e.V. (Asociația germano-israeliană), un studiu, intitulat: „Shoah (Holocaust) Entrechtet - Verfolgt - Ermordet“, în lucrarea „Jüdische Frontsoldaten des Ersten Weltkrieges in der Shoah“. Traducerea titlului ar fi: « Shoah (Holocaust). Privați de drepturi – Urmăriți – Uciși ». Tatăl meu a fost membru activ al acestei Asociații, din primul moment al sosirii noastre la Mainz, în Rheinland-Pfalz. Paginile – o scrisoare adresată, la 28 septembrie 1999, lui, și celor 6 persoane intervievate asemeni lui – conțin descrierea exactă a taberelor de muncă obligatorie, activitatea ce trebuia depusă și uneori numele unui comandant sadic, precum Nicolaescu din Pâncota, sau al unor ofițeri din Lipova, care și-au păstrat umanitatea, avocatul Dancu din Brașov și ofițerul Octavian Grecu.

Îți înțeleg curiozitatea. Voi traduce acum doar pasajul în care este descrisă Pâncota și alte tabere de muncă din județul Arad. Tatăl meu a cioplit dintr-o piatră o mică cărticică. Vezi? Îți încape în caușul palmei. A scris “Pâncota 1942” pe ea și în fiecare an a reînnoit inscripția, temându-se că într-o zi, asemeni unei memorii neîngrijite, s-ar putea toci și dispărea ...

“Aprilie 1942 – Ianuarie 1943

Tabăra de muncă din Pâncota, Șiria, Mâsca, Ghioroc, Kovasinz (în județul Arad):

Canalul mare de irigație (de aproximativ 45-50 km lungime) trebuia adâncit prin excavarea a 60-90 cm de nămol, fiind apoi săpat mai adânc. (Nămolul era plin de lipitori și resturi sparte, ascuțite ale cochiliilor de scoici de apă dulce). Canalul (construit încă înaintea primului război mondial) era probabil un element din complexul de apărare împotriva tancurilor și a altor vehicule de luptă. Munca era depusă sub comandă și observație militară. Eram păziți de soldați cu baioneta pregătită și sub comanda ofițerilor. Eram mulți ofițeri de rezervă sub comanda unui ofițer activ, de profesie (un sadic, un neom, numit Nicolaescu), Desigur, loviturile, brutalitatea, erau la ordinea zilei”.

Scuză-mă... nu am puterea de a-ți traduce mai departe ...

*

Intermezzo – Dragostea în furtuna războiului

Acești ani nu au fost, în mod sigur, „ani buni” pentru omenire, pentru Europa. Anul 1943 l-a găsit pe tatăl meu în tabăra de muncă. Singura fotografie existentă din acel an îl arată în mijlocul celorlalți tovarăși de soartă. Bărbați tineri în timpul unei pauze de lucru. Mă întreb, deși nici nu doresc să aflu, cine a făcut această fotografie ... În mâinile cui a fost aparatul? Ținuseră cu puțin înainte o armă?

Este doar un petic de hârtie fotografică îngălbenită , ce trecuse prin multe ... Încapă și ea în palma mea. O arde, arzându-mi și sufletul ... Ochii celor immortalizați în ea mă urmăresc. Aud vocile din depărtare, apropiindu-se ... De ce? De ce?

O întorc încet. Pe verso sunt scrise cuvintele:

*Detașamentul 115 4.VIII.1943,
Lipova Scumpei mele Rozsi.
Feri*

Găsesc încă o fotografie întunecată. O silueta se lasă mai mult bănuită decât văzută.

Citesc:

Sufletul meu,
Nu știu dacă mă vezi, dar, în
mod indiscutabil, sunt eu.
Rozsi
26.IX.1942
Galșa

O poveste de dragoste în furtuna războiului. Scenariul este suprarrealist și dramatic:

Ea pleacă la drum spre dragostea ei, la Galșa se oprește.

El se găsește doar câțiva kilometri mai departe, în tabăra de muncă, la Pâncota.

Și apoi - că într-o minune - el este citat la Timișoara, la tribunal, ca martor. Tinerii au trei zile la dispoziție. Vor să se căsătorească. Repede, pentru a fi transportați

împreună în lagărul de concentrare, în caz că ... În sinagoga din Iosefin nu sunt mulți prieteni în această zi de septembrie a anului 1943. Nunta este modestă, dar proaspeții căsătoriți își pot permite o cameră la hotelul din apropierea gării. A doua zi, trenul va duce tânărul soț înapoi în tabăra de muncă.

IX 1944
Mr. Abram Isaac 34
Weinstein

*

Reîntors la sfârșitul războiului de la munca forțată, tatăl meu a continuat să-și îngrijească curtea și grădina. Profitând de cunoștințele acumulate în vastele sere ale grădinarului de pe parcela casei familiale din Bulevardul 6 Martie nr.45, casă care, la rândul ei, a fost de trei ori naționalizată, prima dată în 1941 de către regimul fascist, apoi în 1948 de comuniști și, a treia oară, de curând – când, în urma unor manipulări și interpretări de lege, ca efect al neînștiințării avocatei angajate în acest scop de noi,

dar nici a noastră, asupra proceselor purtate, dosarul a fost, în anul 2004, perimat, imobilul fiind achiziționat de persoane cu relații în mod vizibil mai bune decât ale noastre –, transformase, cu elan și pasiune, terenul casei de pe strada Fröbel nr.13 într-o grădină parfumată, plină de fructe aromate. Deasupra porții înfloreau trandafirii și gliciniile, numite de noi salcâm albastru. Șirul de brazi ne despărțea de casa alăturată. Cireșul, flancat de bujori albi și roșii, își purta cu mândrie fructele. Într-un colț modest își răspândea iasomia parfumul, șoptind poveștile tainice ale verii zmeurei alăturate. Fundalul acestui tablou, presărat cu tufișurile ornamentale mereu verzi de buxus - printre care se ridicau trandafiri de toate culorile - , era dominat de umbra nukului uriaș, care își legăna crengile cu mult deasupra clădirii, întinzându-se deasupra curții vecine. Liliicii albi și violeți marcau începutul grădinii aflate în spatele curții. Printre cărămidile drumului, ce ducea spre scările teraselor, își arătau capul fragilele „flori de piatră”, în toate culorile. Smochinul se înrădăcinase deja, fiind adoptat de tufișurile de trandafiri ce-l înconjurau.

Naționalizarea casei de către comuniști a urmat la câțiva ani după terminarea războiului. Muncitorii au demontat, la etatizare, caloriferele și una din toaletele englezești de porțelan, luând totul cu ei. Încăperile bunicii, aflate în partea din față a casei, având ferestrele spre stradă și intrarea, în stil francez, pe terasa mare, acoperită cu viță de vie, a fost împărțită în trei apartamente, cu tot confortul. Bunica a fost repartizată în fosta spălătorie a casei, aflată la subsol, devenindu-i acum un cămin cu două camere, bucatărie și o toaletă fără baie. Casă noastră familială, alcătuită din două unități de sine stătătoare, încăpătoare, fiecare având terasa ei, s-a transformat, astfel, într-un imobil cu patru locuințe confortabile și două sălașe fără baie.

Nu toate casele de pe strada Fröbel au avut soarta casei noastre. Clădirea vecină nouă era a unui fost simpatizant al fasciștilor. Se povestea că, auzind de sosirea comisiei de naționalizare, proprietarul ei fugise de acasă. Imobilul lui, compus dintr-o sumă de locuințe mici, fără instalații sanitare, nu a fost naționalizat. Noi, copiii celor două curți învecinate, obișnuiam să enervăm, cu șotiile noastre nevinovate, dar zgomotoase, proprietarul, care ieșea, țipând și amenințându-ne, din casă, ori de câte ori lăsam capacul de tablă al pivniței să se izbească cu putere de pardoseala de piatră a curții. Era o mare bucurie, cu rădăcini istorice, de care, însă, pe vremea aceea, nu eram conștientă.

Da, bunica își pierduse încrederea în această lume... Într-un moment de disperare, își îngropase, în ultimul ei an de viață, odată cu o casetă de bijuterii ce-i erau dragi, și sufletul.

De unde era să prevăd că, în deceniile următoare, și părul va fi condamnat la moarte? Cândva, pe la sfârșitul anilor `70 ai secolului al XX-lea, au apărut în grădina noastră detașamente de deținuți, au nivelat-o, făcând-o una cu pământul, găsind și bijuteriile pe care le-au confiscat în mare tăcere. În oraș începuse să circule zvonul casetei dezgropate, iar părinții mei s-au temut să o revendică, după anii cumpliți în care orice posedare a aurului se pedepsea cu închisoarea. Vecinul nostru a avut mult de suferit din cauza aceasta. Deasupra rădăcinilor cireșilor, nukului, părului – sufocându-le – au fost ridicate blocuri paralelipipedice, care alcătuiesc și astăzi o stradă ce se întinde, în prelungirea curții, pe urmele lăsate de copilăria mea în mormântul grădinii noastre.

Mă întreb uneori – imaginându-mi tablourile splendide de odinioară – ce ar fi, dacă, într-o zi, prin fisurile asfaltului vor răzbi, din nou, la suprafață, toți acei copaci, cu umbra lor ocrotitoare ...

Din volumul *Cu tine. Solitudini*, aflat în lucru.

Rog toți cititorii care au informații despre prietenii tatalui meu, sau privitoare la alte date din eseul meu, să-mi scrie pe adresa:

ritasharon.rs@gmail.com